

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

пр. Перемоги, 10, м. Київ, 01135, тел. (044) 481-32-21, факс (044) 481-47-96
E-mail: mon@mon.gov.ua, код ЄДРПОУ 38621185

Керівникам закладів фахової
передвищої та вищої освіти

Про Історичну періодизацію
широкомасштабного вторгнення
російської федерації в Україну

Міністерство освіти і науки України надсилає для використання в роботі Історичну періодизацію широкомасштабного вторгнення російської федерації в Україну (грудень 2021 – кінець 2022 року), розроблену фахівцями Центру досліджень воєнної історії Збройних Сил України за участі Головного оперативного управління Генерального Штабу Збройних Сил України та Головного управління розвідки Міністерства оборони України.

Додаток: на 24 арк. в 1прим.

Перший заступник Міністра

Андрій ВІТРЕНКО

Тетяна ПАНЧЕНКО, 481-32-65

МОН № 1/1070-23 від 24.01.2023

Підписав: Вітренко Андрій Олександрович
Сертифікат: 58E2D9E7F900307B04000000FF902F003095A500
Дійсний: з 07.07.2022 13:04:50 по 07.07.2024 13:04:50

РОДІЗНАЧІ І РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В УКРАЇНУ			
№	Зміст етапу	Перший етап (24 лютого – квітень 2022 року)	Другий етап (травень – серпень 2022 року)
1	Воспільно-політичні та військово-стратегічні рішення	<p>Противник</p> <ul style="list-style-type: none"> - планування війни; - підготовчі заходи; - заходи з розвідування війни. <p>Україна</p> <ul style="list-style-type: none"> - планування відсічі агресії; - нарощування спроможностей; - дипломатичні зусилля зі стримування агресії. <p>Україна</p> <ul style="list-style-type: none"> - введення в дію Пли оборони; - нарощування сил і відсічі агресії; - економічна воєнці - дипломатична воєнці агресора. 	<p>Противник</p> <ul style="list-style-type: none"> - перерушення сил і засобів; - консолидація союзників; - початок нарощування сил і засобів. <p>Україна</p> <ul style="list-style-type: none"> - згуртування міжнародної спільноти навколо допомоги Україні у відсічі агресії; - створення умов для переходу в наступ; - поліпшення дипломатичної і економічної воєнці агресора.
2	Театри воєнних дій та операційні напрями	<p>Противник</p> <ul style="list-style-type: none"> Київський напрямок Чернігівський напрямок Сумський напрямок <p>Східна операційна зона:</p> <ul style="list-style-type: none"> Харківський напрямок Ізюмський напрямок Львівський напрямок Львівський напрямок Львівський напрямок Львівський напрямок Львівський напрямок <p>Південно-Західна операційна зона:</p> <ul style="list-style-type: none"> Херсонський напрямок Миколаївський напрямок Запорізький напрямок Новоолександрійський напрямок 	<p>Противник</p> <ul style="list-style-type: none"> Харківський напрямок Куп'янський напрямок Ізюмський напрямок Львівський напрямок Львівський напрямок Львівський напрямок Львівський напрямок <p>Східна операційна зона:</p> <ul style="list-style-type: none"> Харківський напрямок Куп'янський напрямок Ізюмський напрямок Львівський напрямок Львівський напрямок Львівський напрямок Львівський напрямок <p>Південно-Західна операційна зона:</p> <ul style="list-style-type: none"> Херсонський напрямок Миколаївський напрямок Запорізький напрямок Новоолександрійський напрямок
3	Оперативні, оперативно-тактичні (сил), їх нарощування та слід	<p>Противник</p> <ul style="list-style-type: none"> Утр. ОС Стратегічне розгортання військ на території ОРДЛО. 1 АК "Дп" 2 АК "Дп" 2 АК "Дп" <p>СОУ</p> <ul style="list-style-type: none"> Утр. ОС Стратегічне розгортання військ на тимчасово окупованих територіях України, територіях республіки Білорусь та російської федерації у прикордонних з Україною регіонах 	<p>Противник</p> <ul style="list-style-type: none"> УВ "Запад" УВ "Восток" 1 АК "Дп" 2 АК "Дп" УВ "Восток" УВ "Центр" 1 АК "Дп" 2 АК "Дп" УВ "Центр" УВ "Юг" Утр. ЧФ РФ Незаконні збройні формування: 1 АК "Дп" 2 АК "Дп" <p>СОУ</p> <ul style="list-style-type: none"> УВ "Запад" УВ "Восток" 1 АК "Дп" 2 АК "Дп" УВ "Восток" УВ "Центр" 1 АК "Дп" 2 АК "Дп" УВ "Центр" УВ "Юг" Утр. ЧФ РФ Незаконні збройні формування: 1 АК "Дп" 2 АК "Дп"

ІСТОРИЧНА І ШИРОКОМАСШТАБНОГО ВТОРНЕНІ (грудень 2021 -)			
№	Зміст етапу	Перший етап (грудень 2021 – 23 лютого 2022)	Третій етап (вересень – грудень 2022 року)
1	Воспільно-політичні та військово-стратегічні рішення	<p>Противник</p> <ul style="list-style-type: none"> - планування війни; - підготовчі заходи; - заходи з розвідування війни. <p>Україна</p> <ul style="list-style-type: none"> - планування відсічі агресії; - нарощування спроможностей; - дипломатичні зусилля зі стримування агресії. <p>Україна</p> <ul style="list-style-type: none"> - згуртування міжнародної спільноти навколо допомоги Україні у відсічі агресії; - створення умов для переходу в наступ; - поліпшення дипломатичної і економічної воєнці агресора. 	<p>Противник</p> <ul style="list-style-type: none"> - скорочення фронту; - широкомасштабний терор проти мирного населення України; - ітенсивне нарощування сил і засобів. <p>Україна</p> <ul style="list-style-type: none"> - згуртування міжнародної спільноти навколо всебічної допомоги Україні у відсічі агресії; - продовження політичного дипломатичного і економічного воєнці агресора; - нарощування резервів для продовження наступальної операції.
2	Театри воєнних дій та операційні напрями	<p>Противник</p> <ul style="list-style-type: none"> Київський напрямок Чернігівський напрямок Сумський напрямок <p>Східна операційна зона:</p> <ul style="list-style-type: none"> Харківський напрямок Ізюмський напрямок Львівський напрямок Львівський напрямок Львівський напрямок Львівський напрямок Львівський напрямок <p>Південно-Західна операційна зона:</p> <ul style="list-style-type: none"> Херсонський напрямок Миколаївський напрямок Запорізький напрямок Новоолександрійський напрямок 	<p>Противник</p> <ul style="list-style-type: none"> Харківський напрямок Куп'янський напрямок Ізюмський напрямок Львівський напрямок Львівський напрямок Львівський напрямок Львівський напрямок <p>Східна операційна зона:</p> <ul style="list-style-type: none"> Харківський напрямок Куп'янський напрямок Ізюмський напрямок Львівський напрямок Львівський напрямок Львівський напрямок Львівський напрямок <p>Південно-Західна операційна зона:</p> <ul style="list-style-type: none"> Херсонський напрямок Миколаївський напрямок Запорізький напрямок Новоолександрійський напрямок
3	Оперативні, оперативно-тактичні (сил), їх нарощування та слід	<p>Противник</p> <ul style="list-style-type: none"> Утр. ОС Стратегічне розгортання військ на території ОРДЛО. 1 АК "Дп" 2 АК "Дп" 2 АК "Дп" <p>СОУ</p> <ul style="list-style-type: none"> Утр. ОС Стратегічне розгортання військ на тимчасово окупованих територіях України, територіях республіки Білорусь та російської федерації у прикордонних з Україною регіонах 	<p>Противник</p> <ul style="list-style-type: none"> УВ "Запад" УВ "Восток" 1 АК "Дп" 2 АК "Дп" УВ "Восток" УВ "Центр" 1 АК "Дп" 2 АК "Дп" УВ "Центр" УВ "Юг" Утр. ЧФ РФ Незаконні збройні формування: 1 АК "Дп" 2 АК "Дп" <p>СОУ</p> <ul style="list-style-type: none"> УВ "Запад" УВ "Восток" 1 АК "Дп" 2 АК "Дп" УВ "Восток" УВ "Центр" 1 АК "Дп" 2 АК "Дп" УВ "Центр" УВ "Юг" Утр. ЧФ РФ Незаконні збройні формування: 1 АК "Дп" 2 АК "Дп"

РОЗШИРЕНИЙ КОМЕНТАР

таблиці історичної періодизації третього періоду
російсько-української війни

Преамбула

У 2018 році фахівцями з Національного університету оборону імені І. Черняховського було розроблено історичну періодизацію збройної агресії російської федерації проти України. Вона включала:

початковий період – окупація Автономної Республіки Крим, демонстраційні дії з розгортання угруповань військ (сил) на кордонах; дестабілізація російськими спецслужбами обстановки у східних та південних областях України (20 лютого – початок квітня 2014 року);

перший період збройного конфлікту на Сході України – подолання “гібридної агресії” російської федерації та активні дії по звільненню території Донецької і Луганської областей від російських терористичних осередків; початок двосторонніх домовленостей (початок квітня – 19 вересня 2014 року);

другий період – локалізація конфлікту, ведення стабілізаційної операції на Сході та Півдні України (з 19 вересня 2014 року).

У межах кожного з періодів виділялися окремі етапи. Цілком очевидно, що широкомасштабне вторгнення російських збройних сил, яке розпочалося 24 лютого 2022 року, поклало початок нового – третього періоду збройної агресії російської федерації проти України, а підготовка до широкомасштабного вторгнення (грудень 2021 – 23 лютого 2022 року) відбувалася в рамках останнього етапу другого періоду збройної агресії.

Третій період російсько-української війни, який триває з кінця лютого 2022 року, потребує комплексного наукового осмислення, вивчення й узагальнення досвіду ведення воєнних дій у найбільшому з часу завершення Другої світової війни збройному конфлікті в Європі. Методика наукового історичного пізнання вимагає створення обґрунтованої періодизації досліджуваної теми, виокремлення чітких етапів, у межах яких рельєфно прослідковуватимуться характерні особливості воєнно-політичного становища в Україні та світі, зміни воєнно-стратегічної обстановки, коригування тактичних прийомів на полі бою.

Отже, необхідність вироблення й запровадження історичної періодизації російсько-української війни викликана потребами:

всебічного й об'єктивного вивчення досвіду цієї війни;
створення передумов для наукового дослідження її історії.

Також наукова систематизація наявних даних є одним із засобів протидії надмірним спрощенням, неточностям або й перекрученням, які нерідко з'являються у засобах масової інформації при описі різних епізодів російсько-української війни.

Історична періодизація третього періоду російсько-української війни (від 24 лютого 2022 року до сьогодні) розроблена фахівцями Центру досліджень воєнної історії ЗС України за участі Головного оперативного управління ГШ ЗС України та Головного управління розвідки Міністерства оборони України.

Метою роботи є уніфікація в підходах до наукового дослідження третього періоду російсько-української війни, визначення найбільш яскравих ознак воєнно-політичної, воєнно-стратегічної та оперативної обстановки, які максимально точно характеризують кожен окремий етап і дозволяють обґрунтувати його хронологічні межі.

Вироблення й запровадження історичної періодизації російсько-української війни має сприяти:

унормуванню наявних знань про її передумови, хід та результати;
об'єктивному дослідженню історії війни; цілісному розумінню науковцями і суспільством як загальних воєнних процесів, так і місця в них окремих подій та епізодів.

Підготовчий етап російсько-української війни (грудень 2021 року – 23 лютого 2022 р.)

Воєнно-політичні та воєнно-стратегічні рішення. В ході планування, підготовки та розв'язування агресивної війни¹ проти України, керівництво російської федерації вживало на підготовчому етапі таких заходів:

планування та підготовка війни

2019-2021 – три роки поспіль росія нарощувала військові витрати, у 2021 р. її військовий бюджет зріс на 2,9% (порівняно з 2020 р.) – до 65,9 млрд доларів США, досягнувши 4,1% ВВП рф;

¹ Розв'язування агресивної війни – заходи, спрямовані на знищення існуючих ідеологічних, політичних дипломатичних та інших перешкод і надання можливостей для розвитку агресії (Див.: Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України).

12.07.2021 – публікація президентом російської федерації псевдоісторичного есе “Про історичну єдність росіян та українців” – створення політичної концепції майбутньої війни;

10-16.09.2021 – спільні стратегічні навчання (СН) збройних сил російської федерації та республіки білорусь “Запад – 2021” на території білорусі та Балтійського моря (за участю бл. 200 тис. військовослужбовців, до 760 од. техніки і 15 кораблів);

11.10.2022 – заступник секретаря ради безпеки рф д. медведєв опублікував статтю “Чому безглузді контакти із нинішнім українським керівництвом”;

30.10.2021 – видання The Washington Post оприлюднило статтю про загрозове збільшення кількості російських військ і ОВТ поблизу кордонів України;

05.11.2021 – Міністерство оборони США офіційно підтвердило масштабне розгортання військ російської федерації на кордоні з Україною;

20.11.2021 – экс-радник президента російської федерації в. сурков оприлюднив статтю, в якій стверджував, що для рф вже настав час нападати, аби зменшити “соціальну ентропію” в росії, “експортувати хаос” з самої країни на території, що її оточують;

10-20.02.2022 – спільні навчання збройних сил російської федерації та республіки білорусь “Союзная решимость – 2021” на території білорусі;

змова на вчинення агресивних дій

04.11.2021 – на засіданні Вищої державної ради Союзної держави росії та білорусі а. лукашенко та в. путін затвердили спільну воєнну доктрину;

05.11.2021 – президенти російської федерації та республіки білорусь в. путін та а. лукашенко підписали декрет Союзної держави “Про основні напрямки реалізації положень Договору про створення Союзної держави на 2021-2023 роки”, затвердивши 28 програм з інтеграції двох держав;

04.02.2022 – Спільна заява лідерів КНР та рф у Пекіні “про міжнародні відносини, які вступають в нову епоху, та глобальний стійкий розвиток”;

розв’язування війни

18.11.2021 – в ході засідання колегії МЗС російської федерації в. путін в ультимативній формі заявив, що країни НАТО повинні надати росії гарантії безпеки та зобов’язати Україну не вступати до блоку;

30.11.2021 – на форумі “росія кличе” президент російської федерації заявив про існування “червоних ліній” для України – отримання нею сучасних наступальних видів озброєнь;

01.12.2021 – в. путін офіційно висунув вимогу отримання письмових гарантій від країн Заходу щодо “нерозширення НАТО на схід”;

07.12.2021 – зустріч в режимі відео-конференції президентів США та рф щодо “гарантій безпеки”;

15.12.2021 – російська федерація направила до США та НАТО проект договору між росією та США “про гарантії безпеки”, а також угоди “про заходи забезпечення безпеки росії та держав-членів НАТО”;

18.12.2021 – МЗС російської федерації відкрито поставило ультиматум НАТО, заявивши, що у Заходу “є два шляхи” – або прийняти пропозицію рф щодо “гарантій безпеки”, або “мати справу з військово-технічною альтернативою”;

10.01.2022 – переговори між США та росією в Женеві щодо зниження напруженості навколо України і питання розширення НАТО;

12.01.2022 – переговори у форматі Рада росія-НАТО у Брюсселі;

21.01.2022 – зустріч у Женеві між державним секретарем США Е. Блінкеном та міністром закордонних справ росії с. лавровим;

09.02.2022 – росія фактично перекрила Україні Чорне та Азовське моря під приводом проведення військових навчань “Союзная рєшимость – 2022”;

18.02.2022 – заява президента США Дж. Байдена щодо ухвалення в. путіним рішення про вторгнення до України;

22.02.2022 – президент російської федерації в. путін підписав указ про визнання незалежності окремих районів Донецької та Луганської областей, наказав ввести туди російські війська; рада федерації рф надала президентові рф згоду на використання зс рф за кордоном; евакуація персоналу російських дипломатичних установ з України;

23.02.2022 – ватажки незаконних збройних формувань звернулися до російської федерації з проханням ввести війська на територію окремих районів Донецької та Луганської областей.

Найважливіші рішення і заходи військового та політичного керівництва України, спрямовані на підготовку держави до відсічі збройної агресії. У воєнно-політичній та воєнно-стратегічній сферах підготовчий етап російсько-української війни характеризується такими рішеннями:

планування відсічі агресії

25.03.2021 – Указ Президента України “Про Стратегію воєнної безпеки України”;

27.03.2021 – Указ Президента України “Про деякі питання забезпечення національної безпеки України”;

30.03.2021 – Верховна Рада України ухвалила заяву щодо ескалації міжнародного збройного конфлікту між Україною і рф;

15.10.2021 – затвердження РНБО України Плану оборони України;

28.12.2021 – Указ Президента України “Про Стратегію інформаційної безпеки”;

17.01.2022 – затвердження Наказом Верховного Головнокомандувача ЗС України “Доктрини застосування Сил ТрО”;

26.01.2022 – Постанова Кабінету Міністрів України “Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань виконання військового обов’язку та ведення військового обліку”;

01.02.2022 – Указ Президента України “Про План реалізації Стратегії кібербезпеки України”;

10-20.02.2022 – проведення КШН² ЗС України “Заметіль – 2022”;

нарошування спроможностей

13.07.2021 – прийняття Верховною Радою України Закону “Про особливості реформування підприємств оборонно-промислового комплексу державної форми власності”;

16.07.2021 – прийняття Верховною Радою України Закону “Про основи національного спротиву”;

18.08.2021 – Указ Президента України “Про окремі питання реалізації державної політики у сфері захисту державного кордону”;

27.09.2021 – Указ Президента України “Про запровадження національної системи стійкості”;

10.12.2021 – прийняття Державного бюджету України на 2022 р. (збільшення призначень на Сили безпеки та оборони України на 0,7 % ВВП або 19 млрд грн, у порівнянні з 2021 роком);

01.02.2022 – Указ Президента України “Про першочергові заходи щодо зміцнення обороноздатності держави, підвищення привабливості військової служби у Збройних Силах України та поступового переходу до засад професійної армії”;

22.02.2022 – Наказ Верховного Головнокомандувача ЗС України “Про призов резервістів на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період”;

23.02.2022 – ухвалення Верховною Радою України закону “Про затвердження Указу Президента України “Про запровадження в Україні надзвичайного стану””;

23.02.2022 – прийняття Верховною Радою України змін до Державного бюджету України, якими передбачено виділення додаткових 23 млрд грн на сферу безпеки та оборони;

дипломатичні зусилля зі стримування агресії

02.06.2021 – Указ Президента України “Про деякі питання активізації процесу мирного врегулювання ситуації в Донецькій та Луганській областях”;

² КШН – командно-штабні навчання.

23.07.2021 – рішення Ради національної безпеки і оборони України “Про невідкладні заходи щодо поглиблення інтеграції України до Організації Північноатлантичного договору”;

26.08.2021 – Указом Президента України введено в дію “Стратегію зовнішньополітичної діяльності України”;

31.08.2021 – робочий візит Президента України В. Зеленського до Сполучених Штатів Америки. У межах робочого візиту було укладено рамкову угоду між Міністерством оборони України та Міністерством оборони Сполучених Штатів щодо стратегічних основ оборонного партнерства.

10.11.2021 – візит міністра закордонних справ України Д. Кулеби до Вашингтону для участі в засіданні Комісії стратегічного партнерства США-Україна;

15.11.2021 – спільна заява голів МЗС Німеччини та Франції Гайка Мааса та Жана-Ів Ле Дріана із попередженням росії про наслідки у разі нової спроби підризу територіальної цілісності України;

18.11.2021 – візит міністра оборони України О. Резнікова у США;

16.12.2021 – Північноатлантична рада у своїй заяві попередила росію про наслідки у разі агресії останньої проти України;

20.12.2021 – глава МЗС України Д. Кулеба визнав, що білорусь перетворилася на джерело загрози та стала ворожою стороною для України;

10.02.2022 – МЗС України висловило рішучий протест у зв’язку з рішенням рф про блокування частини акваторії Чорного та Азовського морів і Керченської протоки під приводом проведення військово-морських навчань;

11.02.2022 – Україна офіційно застосувала механізм зменшення небезпеки, передбачений розділом III Віденського документа ОБСЄ;

11.02.2022 – зустріч радників лідерів країн Нормандської четвірки у Берліні;

14.02.2022 – міністри фінансів країн “Групи семи” попередили, що готові створити колективними санкціями масштабні та негайні наслідки для російської економіки у разі подальшої військової агресії проти України;

16.02.2022 – в Україні оголошено День єднання, щоб продемонструвати національну єдність перед загрозою вторгнення рф;

18.02.2022 – Сенат США затвердив резолюцію, якою офіційно заявив про “непохитну підтримку Сполученими Штатами безпечної, демократичної та незалежної України” та засудив “нарощування російської військової сили” на кордоні з Україною;

19.02.2022 – виступ Президента України на Мюнхенській безпековій конференції у Берліні;

21.02.2022 – МЗС України направило державам-членам Ради безпеки ООН запит з вимогою негайного проведення консультації щодо невідкладних дій зі зниження напруги та практичних кроків гарантування безпеки України на основі Будапештського меморандуму;

23.02.2022 – ухвалення першого пакету санкцій ЄС проти рф.

Театр воєнних дій. На підготовчому етапі єдиним театром воєнних дій була Східна операційна зона (далі – ОЗ) в межах Донецької та Луганської областей, де воєнні дії велися з 2014 р. з метою відсічі збройної агресії російської федерації та відновлення суверенітету України.

Знакові тактичні епізоди, об'єкти, напрямки зосередження основних зусиль в оборонних та наступальних операціях. З метою забезпечення оперативного реагування на різкі зміни обстановки на загрозливих напрямках, у ЗС України у відповідній готовності (№№ 3, 4) утримувався визначений склад сил і засобів, якому було визначено бойові завдання.

Крім того, відповідно до оперативних планів було передбачено, а в подальшому – розгорнуто відповідні угруповання військ (сил), а саме – для забезпечення військової присутності та посилення охорони (прикриття) державного кордону з республікою білорусь і російською федерацією у межах Північно-Західної операційної зони, Слобожанського операційного району утримувалися в готовності №3(4):

у Волинському операційному районі – 14 *омбр*³, 80 *одшбр*⁴, ртгр⁵ 10 *огшбр*⁶;

у Сіверському операційному районі – дві ртгр від 1 *отбр*⁷ та 58 *омпбр*⁸;

у Слобожанському операційному районі – батальйонна тактична група 72 *омбр* і 92 *омбр* (без батальйонної тактичної групи).

Для посилення зазначених сил і засобів, виконання завдань з підтримки військ, протиповітряного прикриття, ведення тактичної та радіолокаційної розвідки утримувалися в готовності до виконання завдань за призначенням розвідувальні підрозділи Сухопутних військ, підрозділи підтримки командування Сил підтримки, підрозділи ЗРВ⁹ та РТВ¹⁰ Повітряних Сил ЗС України.

³ *омбр* – окрема механізована бригада.

⁴ *одшбр* – окрема десантно-штурмова бригада.

⁵ ртгр – ротна тактична група.

⁶ *огшбр* – окрема гірсько-штурмова бригада.

⁷ *отбр* – окрема танкова бригада.

⁸ *омпбр* – окрема мотопіхотна бригада.

⁹ ЗРВ – зенітні ракетні війська.

¹⁰ РТВ – радіотехнічні війська.

Для адекватного реагування на провокаційні дії у повітряному просторі України організовано та забезпечено чергування з протиповітряної оборони екіпажами винищувальної авіації зі складу 39, 40, 114, 204, 831 брТА¹¹ ПС ЗС України з аер. Озерне, Васильків, Луцьк, Чугуїв, Миргород.

Також забезпечено військову присутність на загрозливих напрямках дій противника шляхом утримання військових частин, що відновлюють боєздатність на полігонах Старичі, Рівне, Гончарівське, Новомосковськ, Широколанівка, Чугуїв, Раденське. Загалом утримувалось до п'яти загальновійськових бригад і підрозділи артилерії.

В період з 05 по 20 лютого 2022 року було проведено КШН з органами військового управління (органами управління) ЗС України, інших складових сил безпеки та оборони України із реагування на виникнення кризової ситуації на північному напрямку “Заметіль – 2022” за темою: “Кризове планування застосування визначеного складу сил і засобів, що утримуються в резерві Головнокомандувача ЗС України у готовності № 3(4), з реагування на виникнення кризової ситуації на північному напрямку. Управління угрупованнями військ (сил) в ході ведення оборонних (стабілізаційних) операцій (дій) у взаємодії із силами та засобами інших складових сил безпеки та оборони держави”.

Також у період з 01 по 28 лютого було розпочато та проводилося тактико-спеціальне навчання військ зв'язку “Розгортання та експлуатаційне-технічне обслуговування елементів польової компоненти системи зв'язку Збройних Сил України”.

**Перший етап:
Перша стратегічна оборонна операція
(24 лютого – квітень 2022 року)**

Воєнно-політичні та воєнно-стратегічні рішення. З оголошення президентом російської федерації початку т. зв. “спеціальної військової операції” на території України, російське військово-політичне керівництво вживало таких заходів:

початок широкомасштабного вторгнення

24.02.2022 – заява в. путіна про початок “спеціальної військової операції” в Україні;

погроза засобами ядерного стримування

¹¹ брТА – бригада тактичної авіації.

27.02.2022 – в. путін доручив міністру оборони і начальнику генерального штабу рф перевести сили ядерного стримування росії в “особливий режим бойового чергування”;

11.04.2022 – міністр закордонних справ рф с. лавров заявив, що війна росії проти України повинна покінчити “з безоглядним курсом на повне домінування США”;

перехід від блискавичної війни до війни на виснаження

29.03.2022 – заступник міністра оборони рф о. фомін заявив, що росія вирішила “кардинально скоротити бойові дії” на Київському та Чернігівському напрямках;

03.04.2022 – видання “РИА Новости” опублікувало статтю т. сергейцева (одного з ідеологів “рашизму”) “Що росія має зробити з Україною”, яка містила прямі заклики до “деукраїнізації” України і необхідності “перевиховання” населення шляхом “ідеологічних репресій”, етнічних чисток і етноциду в Україні.

Українське військово-політичне керівництво упродовж першого етапу широкомасштабного вторгнення ухвалило такі важливі воєнно-політичні та воєнно стратегічні рішення:

введення в дію Плану оборони

24.02.2022 – Указ Президента України “Про загальну мобілізацію”; затвердження ВР України Указу Президента України “Про введення воєнного стану в Україні”; Рішення РНБО України “Про введення в дію плану оборони України та Зведеного плану територіальної оборони України”; Указ Президента України “Про використання Збройних Сил України та інших військових формувань”; Указ Президента України “Про утворення Ставки Верховного Головнокомандувача”; Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про організацію функціонування єдиної державної системи цивільного захисту в умовах воєнного стану”; Розпорядження Кабінету Міністрів України “Питання запровадження та забезпечення здійснення заходів правового режиму воєнного стану в Україні”; розрив дипломатичних відносин України з рф;

нарощування сил і засобів для відсічі агресії

28.02.2022 – Постанова Кабінету Міністрів України “Про внесення зміни до Правил перетинання державного кордону громадянами України”; Постанова Кабінету Міністрів України “Деякі питання здійснення оборонних та публічних закупівель товарів, робіт і послуг в умовах воєнного стану”;

03.03.2022 – Ухвалення ВР України закону про затвердження Указу Президента України “Про загальну мобілізацію”;

01.04.2022 – ухвалення ВР України Проекту Закону про внесення змін до Закону України “Про основні засади примусового вилучення в Україні об’єктів права власності Російської Федерації та її резидентів”;

21.04.2022 – ВР України ухвалила закони про затвердження Указів Президента України “Про продовження строку дії воєнного стану в Україні” та “Про продовження строку проведення загальної мобілізації”;

26.04.2022 – перше засідання Контактної групи з питань оборони України під головуванням міністра оборони Сполучених Штатів Америки Л. Остіна (“Рамштайн-1”);

28.04.2022 – ухвалення Конгресом США Закону про ленд-ліз для оборони демократії Україною від 2022 року;

економічна ізоляція агресора

25.02.2022 – ухвалення другого пакету санкцій ЄС проти рф;

28.02.2022 – ухвалення третього пакету санкцій ЄС проти рф;

15.03.2022 – ухвалення четвертого пакету санкцій ЄС проти рф;

08.04.2022 – ухвалення п’ятого пакету санкцій ЄС проти рф;

дипломатична ізоляція агресора

28.02.2022 – подання заявки на членство України у Європейському Союзі;

01.03.2022 – Європейський суд з прав людини виніс рішення, в якому наказав російській федерації припинити напади та бомбардування цивільних об’єктів в Україні; Європейський парламент затвердив резолюцію із засудженням війни росії проти України та вимогою від рф вивести свої війська з території України;

02.03.2022 – затвердження резолюції ГА ООН “Агресія проти України”;

16.03.2022 – Міжнародний суд у Гаазі (ICJ) ухвалив проміжне рішення на користь України за позовом проти росії; Рада Європи ухвалила рішення про повне виключення рф зі складу організації через її агресію проти України;

24.03.2022 – затвердження резолюції ГА ООН “Гуманітарні наслідки агресії проти України”;

16.03.2022 – Сенат США підтримав резолюцію, яка засуджує президента росії як воєнного злочинця;

29.03.2022 – у Стамбулі відбулися переговори про перемир’я між Україною та рф; Україна вимагала отримання міжнародних гарантій безпеки від провідних країн, а питання Криму і ОРДЛО виносилось в окремі пункти;

07.04.2022 – виключення росії з Ради ООН з прав людини;

28.04.2022 – Парламентська асамблея Ради Європи висловила підтримку зусиллям стосовно розслідування міжнародних злочинів рф в Україні, та виступила за створення міжнародного трибуналу.

Прийняті військово-політичним керівництвом України рішення та вжиті заходи на першому етапі широкомасштабного вторгнення дозволили:

розпочати формування резервів;

активізувати постачання у війська західних зразків ОВТ¹²;

розпочати навчання українських військовослужбовців за кордоном.

Театр воєнних дій. Розв'язування агресії російською федерацією проти України ознаменувалося широкомасштабним вторгненням військ противника до України на багатьох напрямках, в результаті чого сформувалося одразу декілька операційних зон:

Північно-Західна операційна зона: в межах північної частини Житомирської, Київської, Чернігівської та частини Сумської областей;

Східна операційна зона: в межах північної частини Харківської, Донецької та Луганської областей;

Південно-Західна операційна зона: в межах південної частини Миколаївської, Херсонської, Запорізької областей.

Знакові тактичні епізоди, об'єкти, напрямки зосередження основних зусиль в оборонних та наступальних операціях.

Дії противника

Битва за Київ (24 лютого – 01 квітня). Наступ на столицю України з північно-західного, північного (в т.ч. через Чорнобильську зону відчуження), та північно-східного напрямків. Первісний замисел передбачав рух колон бронетехніки головними автошляхами (М07, М06, Р02, Р69, М01) для стрімкого прориву до центра міста та зайняття урядового кварталу. В перші дні широкомасштабного вторгнення у повітряному просторі над Києвом діяла авіація ПКС зс рф. З провалом замислу в результаті стійкої оборони ЗС України, розпочалося розгортання військ зс рф та інженерне обладнання позицій з метою закріплення на рубежах Гореничі, Макарів, Буча, Демидів на Правобережжі та на Броварському напрямку на Лівобережжі для створення плацдарму і подальшого наступу на Київ. Одночасно вживалися заходи щодо блокування основних логістичних ліній, якими до Києва постачалися боєприпаси та резерви ЗС України. У зв'язку з понесеними втратами особового складу і ОВТ, падінням рівня МПС¹³, відсутністю успіхів при спробах прориву оборонних позицій Сил оборони України, військово-політичне керівництво російської федерації наприкінці березня прийняло рішення про виведення військ із Київської області.

¹² ОВТ – озброєння і військова техніка.

¹³ МПС – морально-психологічний стан.

Бої за Ірпінську агломерацію. Епізод битви за Київ. В ході наступу на столицю України автошляхом М07, зс рф були зупинені на бар'єрних рубежах р. Буча та р. Ірпінь. Бойові дії велися на території н. п. Ворзель, Гостомель, Буча, Ірпінь із застосуванням реактивної, ствольної артилерії, танків, стрілецького озброєння, що призвело до масштабного руйнування житлового фонду на території агломерації та великої кількості жертв серед цивільних. У зв'язку з розташуванням підрозділів противника у населених пунктах, військовослужбовці зс рф активно займалися мародерством. Одночасно проводилися зачистки серед цивільного населення, жертви яких були поховані у братських могилах.

Бої за Гостомельський аеропорт. Епізод битви за Київ. Розпочалися 24 лютого 2022 року. Мета противника – встановити контроль над стратегічно важливим аеропортом “Антонов” біля смт Гостомель, щоб створити умови для безперешкодного перекидання засобами транспортної авіації особового складу, боєприпасів, ОВТ. Спершу аеропорт атакували російські вертольоти, які висаджували тактичний повітряний десант; підрозділи ЗС України й НГУ відбили наступ на аеропорт, але через день російські війська здійснили повторну атаку. У ході бою було суттєво пошкоджено злітно-посадкову смугу, що унеможливило розвантаження основних сил противника на летовищі.

Знищення великого десантного корабля “Саратов” та ушкодження двох великих десантних кораблів “Цезарь Куников” і “Новочеркасск”. З початку широкомасштабного вторгнення військове командування рф планувало провести висадку тактичного десанту в Одеській і Миколаївській областях з метою цілковитої ізоляції України від морського узбережжя. В рамках боротьби із загрозою морського десантування противника, силами ракетних військ та артилерії ЗС України зранку 24 березня 2022 року було уражено великі десантні кораблі противника в порту м. Бердянськ з допомогою тактичного ракетного комплексу “Точка-У”. Великий десантний корабель “Саратов” було знищено, а великі десантні кораблі “Цезарь Куников” і “Новочеркасск” зазнали суттєвих ушкоджень.

Потоплення ракетного крейсера “Москва”. З метою створення умов для висадки тактичного десанту в Одеській області, ввечері 24 лютого противник захопив о. Зміїний, встановив контроль на акваторією Чорного моря та заблокував українські порти. Водночас, розгортання берегових ракетних дивізіонів ВМС ЗС України унеможливило висадку тактичного десанту, тому противник використовував акваторію північно-західної частини Чорного моря для пуску крилатих ракет морського базування. У квітні 2022 року угруповання ЧФ противника зазнавало регулярних втрат, найбільш знакова з них – потоплення ракетного крейсера “Москва” 14 квітня 2022 року. У зв'язку з втратою флагмана

ЧФ, важливого значення для противника набув о. Зміїний як база для розгортання засобів ППО та РЛС.

Бої за Маріуполь. Противник розпочав облогу Маріуполя 28 лютого 2022 року в рамках операції з ізоляції району Угр. ОС, підійшовши до міста одночасно із заходу (частинами, що здійснили прорив з тимчасово окупованого Криму та окупували Бердянськ) та сходу (частинами, що здійснили прорив позицій Угр. ОС на лінії розмежування з ОРДЛО). Станом на 17 березня противник досягнув оперативного, а станом на 01 квітня – повного оточення міста, після чого, користуючись чисельною перевагою в ОВТ та особовому складі, почав здійснювати прорив оборони та просуватися до центру міста. В ході наступально-штурмових дій противник застосовував усі наявні сили і засоби – міномети, танки, ствольну артилерію та РСЗВ, корабельну артилерію, бомбардувальну авіацію, що призвело до масової загибелі цивільного населення та руйнування забудови міста. З 21 квітня єдиним опорним пунктом підрозділів Сил оборони України залишався комплекс ПрАТ “Металургійний комбінат “Азовсталь””. Оскільки штурмові дії противника не мали успіху, в період з 21 квітня по 4 травня комплекс був об’єктом масованих артилерійських обстрілів та авіаційних ударів. З 04 травня противник поновив штурмові дії. 17 травня Президент України наказав командирам підрозділів Сил оборони України зберегти життя особовому складу. 20 травня територія комплексу “Азовсталь” була зайнята противником.

Дії Сил оборони України

Битва за Київ (24 лютого – 01 квітня). Здійснюючи відбиття наступу противника, підрозділи Сил оборони України змогли зупинити просування його військ на всіх напрямках. На Правобережжі просування противника було зупинене стійкою обороною на бар’єрних рубежах р. Буча та р. Ірпінь. Вирішальну роль відіграв підриг мостів в районі н. п. Ірпінь та підриг греблі і затоплення в районі н. п. Демидів. На Лівобережжі Сили оборони України стійкою обороною зупинили просування колон в районі н. п. Бровари. З метою організації відбиття наступу на Київ, з 24 лютого розпочалася мобілізація до лав Сил ТрО, а також роздача зброї добровольчим формуванням. Використовуючи новітні зрази озброєння, зокрема ПТРК¹⁴ і БпЛА, підрозділи Сил оборони України блокували рух колон техніки противника, уражаючи першу і останню машину в колоні, після чого по ній завдавався артилерійський удар. Стримування наступу противника дозволило в короткі строки здійснити інженерне обладнання оборонних позицій навколо міста і в ньому, наростити сили і засоби оборони

¹⁴ ПТРК – протитанковий ракетний комплекс.

столиці, не допустити оточення міста, що в сукупності дозволило не допустити взяття противником Києва наявними у нього силами і засобами.

Бої за Ірпінську агломерацію. Перший наступ противника в районі Бучі було зупинено в результаті стійких оборонних дій навколо міста й у ньому в період 27 лютого – 02 березня, що дозволило розпочати евакуацію мирного населення. Повторний наступ противника 03-05 березня дозволив йому частково зайняти місто, з 17 березня він почав обладнувати оборонні позиції. З 19 березня підрозділи Сил оборони України перейшли в контрнаступ на інших напрямках, що створило для противника загрозу оточення його угруповання в Бучі та змусило розпочати дезорганізований відступ 28 березня.

Бої за Гостомельський аеропорт. З метою недопущення висадки противником тактичного десанту, підрозділи ССО та НГУ 24 лютого зайняли кругову оборону аеропорту “Антонов” та розгорнули розрахунок ПЗРК “Игла”, що дозволило протягом декількох годин стримувати наступ та збити декілька вертольотів противника. Захисники аеропорту були вимушені відступити з огляду на чисельну та вогневу перевагу ворога, але вже за декілька годин контроль над аеропортом було відновлено після, удару завданого бойовою авіацією Повітряних Сил. 25 лютого ворожі підрозділи повторно зайняли аеропорт, але понесли важкі втрати від вогню артилерії. 27 лютого українські підрозділи вогнем мінометів та артилерії зруйнували злітно-посадкову смугу аеропорту, щоб унеможливити його використання противником.

Потоплення ракетного крейсера “Москва”. З метою унеможливлення висадки противником тактичного морського десанту в Одеській області, відновлення контролю над північно-західною частиною акваторії Чорного моря та розблокування Ізмаїльського, Білгород-Дністровського та Одеського портів, підрозділи ВМС ЗС України розпочали у квітні 2022 року операцію з відновлення контролю над о. Зміїний. В рамках цієї операції 13 квітня було завдано ураження ракетами Р-360 “Нептун” флагману ЧФ ракетному крейсеру “Москва”, який 14 квітня затонув.

Бої за Маріуполь. З метою недопущення охоплення противником району відповідальності Угр. ОС була поведена довготривала операція з оборони м. Маріуполь. У зв’язку з наближенням противника до міста зі сходу та заходу, до Маріуполя відступили підрозділи Сил оборони України, що вели оборону на цих напрямках, серед них – 36 обрмп¹⁵, 503 обрмп, 17 отбр, озСп¹⁶ “Азов”, Донецький ПрикЗ¹⁷ та інші. Ці підрозділи вели стійку кругову оборону міста, попри суттєву чисельну та вогневу перевагу ворога. Для підтримки оборони

¹⁵ обрмп – окрема бригада морської піхоти.

¹⁶ озСп – окремих загін спеціального призначення.

¹⁷ ПрикЗ – прикордонний загін.

міста, ГУР МО було здійснено впродовж березня-квітня 7 операцій з доставки вертольотами підкріплень, боєприпасів, медикаментів та евакуації поранених. 11 квітня група оборонців під командуванням підполковника О. Грудзевича здійснила прорив із Маріуполя та вийшла із оточення, подолавши біля 175 км тилами противника. Загалом оборона міста тривала до 20 травня, відтягуючи на себе найбільш боєздатні підрозділи противника, унеможлиблюючи їх застосування на інших напрямках.

**Другий етап:
Друга стратегічна оборонна операція
(травень – серпень 2022 року)**

Воєнно-політичні та воєнно-стратегічні рішення. Після провалу первинного замислу щодо захоплення України швидким ударом на багатьох напрямках, противник здійснив відведення сил і засобів та здійснив їх перегрупування для продовження ведення наступальних дій на декількох операційних напрямках. Продовження війни, яка набула затяжного характеру, вимагала у військово-політичного керівництва росії прийняття таких рішень:

консолідація союзників

26.06.2022 – зустріч в. путіна та а. лукашенка в Санкт-Петербурзі;

19.07.2022 – візит в. путіна в Тегеран (столиця Ірану);

перегрупування сил і засобів

20.07.2022 – міністр закордонних справ рф с. лавров заявив, що “географічні завдання” “спеціальної військової операції” змінилися через постачання західних озброєнь в Україну і пригрозив захопленням нових територій;

початок нарощування сил і засобів

липень 2022 – початок прихованої мобілізації в російській федерації; початок формування 3-го армійського корпусу;

11.07.2022 – в. путін спростив порядок надання російського громадянства усім мешканцям України.

Після успішного зриву первинного замислу противника в ході відсічі збройної агресії проти України на першому етапі, військово-політичне керівництво України зосередилось на перехопленні ініціативи у війні, для чого були прийняті наступні воєнно-політичні та воєнно-стратегічні рішення:

*згуртування міжнародної спільноти навколо допомоги Україні
у відсічі агресії*

09.05.2022 – підписання Президентом США закону про ленд-ліз для України;

23.05.2022 – відбулося друге засідання Контактної групи з питань оборони України;

15.06.2022 – відбулося третє засідання Контактної групи з питань оборони України;

23.06.2022 – лідери 27 країн-членів ЄС ухвалили рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС;

04-05.07.2022 – ухвалено Декларацію Лугано за підсумками конференції з відновлення України у Лугано;

20.07.2022 – четверте засідання Контактної групи з питань оборони України;

11.08.2022 – Конференція північноєвропейських союзників з підтримки України у Копенгагені;

створення умов для переходу в наступ

19.05.2022 – Конгрес США схвалив виділення Україні військової та фінансової допомоги в розмірі 40 млрд. доларів;

22.05.2022 – затвердження Верховною Радою України указів Президента України “Про продовження строку дії воєнного стану в Україні” та “Про продовження строку проведення загальної мобілізації”;

30.06.2022 – на саміті НАТО у Мадриді союзники домовилися про довгострокову підтримку України шляхом надання посиленого Пакету комплексної допомоги;

15.08.2022 – Зміни до Державного бюджету України на 2022 р. (збільшення видатків на безпеку та оборону на 269,45 млрд грн.); затвердження Верховною Радою України указів Президента України “Про продовження строку дії воєнного стану в Україні” та “Про продовження строку проведення загальної мобілізації”.

поглиблення дипломатичної і економічної ізоляції агресора

10.05.2022 – Литва стала першою державою, яка визнала росію державою-терористом;

03.06.2022 – ухвалення шостого пакету санкцій ЄС проти рф;

17.06.2022 – припинення дії Угоди між Урядом України і урядом російської федерації про безвізові поїздки громадян України і російської федерації;

30.06.2022 – розрив дипломатичних відносин України з Сирією;

21.07.2022 – ухвалення сьомого пакету санкцій ЄС проти рф;

22.07.2022 – підписано Ініціативу з безпечного транспортування зерна та харчових продуктів з українських портів (Чорноморську зернову ініціативу);

11.08.2022 – Латвія визнала росію державою-спонсором тероризму.

Прийняті рішення та вжиті заходи дозволили військово-політичному керівництву України досягти таких результатів:

продовжити формування резервів;

збільшити кількість та отримати більш сучасні західні зразки ОВТ;
продовжити навчання українських військовослужбовців за кордоном;
створити умови для початку стратегічної наступальної операції.

Театр воєнних дій. Після успішного відбиття наступу противника та звільнення окупованих територій, у Північно-Західній ОЗ Сили оборони України перейшли до виконання стабілізаційних дій, відтак на другому етапі ведення бойових дій звузилося до двох операційних зон:

Східна операційна зона: в межах північної частини Харківської, Донецької та Луганської областей;

Південно-Західна операційна зона: в межах південної частини Миколаївської, Херсонської, Запорізької областей.

Знакові тактичні епізоди, об'єкти, напрямки зосередження основних зусиль в оборонних та наступальних операціях.

Дії противника

Бої за Северодонецьк. З відступом противника з Північної ОЗ та зупинкою його наступу в Південно-Західній ОЗ, військово-політичне керівництво рф одним із стратегічних завдань визначило захоплення Луганської області, зосередивши для цього до 45 БТГр. Намагаючись оточити військ Угр. ОС, 8 травня війська противника взяли м. Попасна, 12 травня – м. Рубіжне, 24 травня – м. Світлодарськ. Ворог проводив масовану артилерійську та авіаційну підготовку, нехтуючи принципом мінімізації руйнувань цивільних об'єктів та втрат серед цивільного населення. Штурмові дії вели підрозділи, особовий склад яких був набраний з числа мобілізованих на тимчасово окупованих територіях ОРДЛО. В разі досягнення успіху, для його розвитку вводилися підрозділи зс рф. На кінець травня ворог розпочав штурм м. Северодонецьк, його передові підрозділи змогли дійти з боями до центру міста, але вже 03 червня були відкинуті на околиці. Застосуванням масованого артилерійського вогню (витрати боєприпасів складала до 70 тис тон на добу), противнику вдалося станом на 22 червня витіснити українські підрозділи з міста, оборона якого в результаті тотального руйнування втратила оперативний сенс.

Бої на р. Сіверський Донець. Упродовж 08-13 травня ворожі війська вели операцію з форсування р. Сіверський Донець в районі н.п. Дронівка, Серебрянка та Білогорівка з метою створення оперативного плацдарму на правобережжі ріки та виходу в тил угрупованню Сил оборони України в агломерації Северодонецьк-Лисичанськ. 8 спроб форсування завершилися великими втратами в особовому складі та ОВТ.

Стимування противника на Лиманському, Авдіївському та Новопавлівському напрямках. З метою виконання поставленого завдання захопити Донецьку та Луганську області, зс рф зосередили основні зусилля на другому етапі широкомасштабного вторгнення на Лиманському, Северодонецькому, Авдіївському та Новопавлівському напрямках. Наприкінці травня 2022 року противнику вдалося досягти часткового успіху на Лиманському та Северодонецькому напрямках, що обумовлено проривом його військ через державний кордон на півночі Луганської області та виходом в тил підрозділів Угр. ОС в районі Старобільська. Захоплення м. Лиман 26 травня дозволило артилерії противника набути спроможностей здійснювати обстріли м. Слов'янськ та тримати під вогневим контролем автошлях, що поєднує м. Слов'янськ та м. Бахмут. Водночас, на інших напрямках на другому етапі ворог досяг незначного тактичного успіху. Так, численні спроби штурму на Авдіївському напрямку дозволили йому тільки 25 серпня частково зайняти н.п. Піски. На Новопавлівському напрямку ворог із початку травня захопив контроль над частиною н.п. Мар'їнка, але стійка оборона підрозділів Угр. ОС не дозволяла йому розвинути успіх, разом з тим спроби прориву противника в напрямку м. Вугледар в середині травня, у липні та серпні не мали успіху.

Острів Зміїний. Після втрати РК "Москва" ворог наростив присутність на о. Зміїний, розташувавши там пункти управління, ЗРК та РЛС з огляду на стратегічне значення острова у протиповітряній обороні угруповання ЧФ рф у північно-західній частині Чорного моря. Упродовж травня-червня, реагуючи на авіаційні удари ПС ЗС України, противник регулярно поповнював втрати ОВТ та особового складу на острові, однак зростаюча динаміка втрат, в тому числі кораблів, змусила його покинути Зміїний 30 червня. 01 липня бойова авіація ПКС зс рф завдала ударів по техніці, яку не вдалося евакуювати з острова.

Дії Сил оборони України

Бої за Северодонецьк. У зв'язку із зосередженням противником основних зусиль на окупації Луганської області, підрозділи Сил оборони України вели позиційну оборону на Северодонецькому напрямку, намагаючись не допустити виходу ворожих підрозділів на бар'єрний рубіж р. Сіверський Донець. Водночас, застосована противником тактика зосереджених довготривалих артилерійських обстрілів призводила до практично повного руйнування населених пунктів, оборона яких втрачала доцільність. Наприкінці червня українські війська з метою уникнення оточення здійснили вимушений відступ з м. Северодонецьк, а на початку липня – з м. Лисичанськ. Разом з тим, стійка оборона м. Северодонецьк призвела до суттєвих втрат противника в живій силі та ОВТ, вичерпування резервів, що змусило його знизити інтенсивність наступу на інших напрямках та розпочати нарощування резервів.

Бої на р. Сіверський Донець. В ході форсування ворогом р. Сіверський Донець 08-13 травня українські підрозділи завдали йому суттєвих втрат вогневим ураженням переправ та місць скупчень особового складу і ОВТ, що унеможливило захоплення ним оперативного плацдарму на правому березі річки та вихід в тил угрупованню Сил оборони України в агломерації Северодонецьк-Лисичанськ.

Стимування противника на Лиманському, Авдіївському та Новопавлівському напрямках. Упродовж другого етапу широкомасштабного вторгнення підрозділи Угр. ОС вели стійку оборону на Авдіївському та Новопавлівському напрямках на заздалегідь підготовлених позиціях, допускаючи незначний відхід після втрати доцільності оборони певних опорних пунктів у результаті їх повного руйнування противником.

Острів Зміїний. Втрата противником РК “Москва” дозволила ВМС ЗС України застосувати ударні БпЛА для ураження його сил і засобів в акваторії Чорного моря. Так, з кінця квітня фіксувалися регулярні ураження ворожих засобів протиповітряної оборони на острові. Вже 07 травня підрозділами ВМС ЗС України було здійснено першу спробу штурму Зміїного із застосуванням десантних катерів за попередньої авіаційної підтримки. Спроможності противника підтримувати боєздатність гарнізону на острові суттєво знизилися після потоплення буксира “Василій Бех” 17 червня. В період 20-30 червня ЗС України завдавали масованих авіаційних та артилерійських ударів по острову, що змусило противника покинути його. Відновлення Україною контролю над островом унеможливило присутність сил і засобів ЧФ рф у північно-західній частині Чорного моря, унеможливило висадку тактичного морського десанту в Одеській області, розблокувало українські морські порти і забезпечило виконання “зернової угоди”.

**Третій етап:
стратегічна наступальна операція
(вересень – грудень 2022 року)**

Воєнно-політичні та воєнно-стратегічні рішення. На третьому етапі широкомасштабного вторгнення противник втратив ініціативу у війні та був вимушений вживати радикальних заходів задля збереження свого положення на окупованих територіях України:

скорочення лінії фронту

прийняття рішення про вивід російських військ з правого берега Дніпра;
широкомасштабний терор проти мирного населення України

30.09.2022 – підписання в.путіним указів про визнання суверенітету тимчасово окупованих територій Херсонської та Запорізької областей України; оголошення анексії тимчасово окупованих територій Донецької, Луганської, Херсонської і Запорізької областей України;

29.11.2022 – заява росії про вихід з Ініціативи з безпечного транспортування зерна та харчових продуктів з українських портів;

прийняття рішення про масовані удари ракетами та БПЛА по критичній інфраструктурі України;

інтенсивне нарощування сил і засобів

21.09.2022 – указ президента російської федерації про проведення часткової мобілізації;

прийняття рішення щодо проведення мобілізації населення тимчасово окупованих територій України;

призначення командувачем Об'єднаного угруповання російських військ на окупованих територіях України генерала с. суровікіна.

На третьому етапі зусилля **військово-політичного керівництва України** були спрямовані на забезпечення умов для звільнення тимчасово окупованих територій, для чого приймалися такі рішення:

згуртування міжнародної спільноти навколо всебічної допомоги Україні у відсічі агресії

08.09.2022 – п'яте засідання Контактної групи з питань оборони України;

30.09.2022 – Указ Президента України “Щодо дій України у відповідь на спробу Російської Федерації анексувати території нашої держави, з метою гарантування безпеки євроатлантичного простору, України та відновлення її територіальної цілісності”;

30.09.2022 – подання заявки на вступ України до Північноатлантичного Альянсу у пришвидшеному порядку;

12.10.2022 – шосте засідання Контактної групи з питань оборони України;

16.11.2022 – сьоме засідання Контактної групи з питань оборони України;

12.12.2022 – затвердження пакету фінансової допомоги від ЄС Україні у розмірі 18 млрд євро у 2023 р.;

16.12.2022 – ухвалення дев'ятого пакету санкцій ЄС проти рф;

продовження поглиблення дипломатичної і економічної ізоляції агресора

05.10.2022 – ухвалення восьмого пакету санкцій ЄС проти рф;

12.10.2022 – затвердження резолюції ГА ООН “Територіальна цілісність України: захищаючи принципи Хартії Об'єднаних Націй”;

13.10.2022 – Парламентська асамблея Ради Європи ухвалила резолюцію щодо визнання режиму рф терористичним;

28.10.2022 – започаткування міжнародної програми “Grain from Ukraine”;

17.11.2022 – продовжено Ініціативу з безпечного транспортування зерна та харчових продуктів з українських портів;

21.11.2022 – Парламентська асамблея НАТО визнала росію державою-терористом;

23.11.2022 року – Європарламент підтримав резолюцію про визнання росії державою-спонсором тероризму;

24.11.2022 року – Парламент Нідерландів визнав росію державою-спонсором тероризму;

30.11.2022 року – Бундестаг Німеччини визнав Голодомор 1932-1933 років в Україні злочином геноциду;

14.12.2022 – Сейм Польщі визнав росію спонсором тероризму;

15.12.2022 – затвердження резолюції ГА ООН “Ситуація з правами людини в тимчасово окупованій Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, Україна”;

15.12.2022 – Європарламент визнав Голодомор 1932-1933 років геноцидом українського народу;

нарощування резервів для продовження наступальної операції

18.10.2022 – зміни до Державного бюджету України на 2022 р. (збільшення видатків на безпеку та оборону на 386,87 млрд грн.);

16.11.2022 – затвердження Верховною Радою України указів Президента України “Про продовження строку дії воєнного стану в Україні” та “Про продовження строку проведення загальної мобілізації”;

23.11.2022 – Прийняття Державного бюджету України на 2023 р.;

23.12.2022 – Конгрес США виділив 44,9 млрд доларів додаткової екстреної допомоги Україні та союзникам по НАТО.

В цілому, вжиті заходи та прийняті рішення дозволили військово-політичному керівництву України:

продовжити формування резервів;

наростити постачання у війська західних зразків ОВТ;

розширити підготовку українських військовослужбовців за кордоном.

Театр воєнних дій. На третьому етапі ведення у Північно-Західній ОЗ Сили оборони України продовжували вести стабілізаційні дії. Бойові дії тривали в двох операційних зонах:

Східна операційна зона: в межах Харківської, Луганської, Донецької областей, західної частини Запорізької області;

Південно-Західна операційна зона: в межах окремих районів східної частини Миколаївської області, південно-східної частини Херсонської, західної частини Запорізької областей.

Знакові тактичні епізоди, об'єкти, напрямки зосередження основних зусиль в оборонних та наступальних операціях.

Дії противника

Харківська наступальна операція Сил оборони України. Наступальними діями на Лисичанському напрямку на другому етапі, противник виснажив свої резерви, водночас продовжував вести активні наступальні та штурмові дії в Донецькому операційному районі. Під впливом проведеної у серпні ІПСО, він перекинув додаткові підрозділи на Херсонський напрямок, що дозволило Силам оборони України 05 вересня розпочати раптову наступальну операцію у Харківській області, яка призвела до розгрому та дезорганізації його підрозділів. Тільки в другій декаді жовтня противнику вдалося закріпитися на рубежі Сватове, Кремінна, в тому числі за рахунок насичення фронту новими підрозділами, нашвидкуруч сформованими з числа мобілізованих у російській федерації.

Херсонська наступальна операція Сил оборони України. З 29 серпня Сили оборони України розпочали відволікаючий наступ на Херсонському напрямку з метою введення противника в оману, який до середини вересня набув ознак повноцінного. Оскільки логістичне забезпечення противника постійно переривалося високоточними ударами РВА СВ ЗС України, його угруповання на тимчасово окупованій території правобережжя Херсонської області мало суттєву недостачу боєприпасів, паливно-мастильних матеріалів та інших матеріальних засобів. Відтак, з метою збереження живої сили та ОВТ, противником у листопаді було прийнято рішення відійти за бар'єрний рубіж р. Дніпро.

Дії Сил оборони України

Харківська наступальна операція Сил оборони України. Проведення з 05 вересня 2022 року наступальної операції в Харківській області в три етапи:

I етап (з 05 по 14 вересня 2022 року) – звільнення більшої частини Харківської області, яка була окупована противником, міст Ізюм, Балаклія та Куп'янськ, вихід на державний кордон з російською федерацією на ділянці Козача Лопань, Кам'янка та бар'єрну ділянку по р. Оскіл; просування до 70 км, звільнено територію площею до 8500 км², 388 населених пунктів;

II етап (з 21 вересня по 13 жовтня 2022 року) – вихід на рубіж Ямпіль, Торське, вздовж річки Жеребець, Андріївка, вик. Новоселівське, Кислівка, вик. Першотравневе, вик. Лиман Перший, Дворічне; просування до 55 км, звільнено територію площею до 2500 км², 99 населених пунктів;

III етап (з 21 жовтня 2022 року) – проведення наступальних дій на Сватівському та Кремінському напрямках з метою виходу на рубіж

Кремінна, Сватове; просування до 20 км, звільнено територію площею до 467 км², 7 населених пунктів; всього в рамках проведення наступальної операції в Слобожанському операційному районі просування військ (сил) склало до 145 км, звільнено площу до 11500 км², до 500 населених пунктів;

проведення з 29 серпня по 12 листопада 2022 року наступальної операції в Херсонській області в три етапи:

I етап (з 29 серпня по 23 вересня 2022 року) – вихід на адміністративний кордон з Херсонською та Дніпропетровською областями на Каховському напрямку та створення плацдарму на р. Інгулець в районі н.п. Білогірка на Херсонському напрямку; просування до 15 км, звільнено територію площею 1000 км², 13 населених пунктів;

II етап (з 2 по 18 жовтня 2022 року) – просування до 40 км, звільнено територію площею до 1200 км², 29 населених пунктів;

III етап (з 8 по 12 листопада 2022 року) – вихід на правий берег р. Дніпро, звільнення м. Херсон; просування до 40 км, звільнено територію площею 3500 км², 169 населених пунктів; всього в рамках проведення наступальної операції на Херсонському напрямку просування частин і підрозділів ЗС України, інших складових сил оборони склало до 40 км, звільнено територію площею до 5700 км², до 211 населених пунктів;

стримування противника на Лиманському, Бахмутському, Авдіївському та Новописьському напрямках в ході ведення оборонних операцій угрупованнями військ: оборона міста Бахмут та навколо нього; бої в районі Білогорівки та Лисичанського НПЗ; бої за Павлівку.